

Reacties Nederlandse kerken op het Lima-rapport (4)

Antwoord van de Remonstrantse Broederschap aan de Commissie voor Geloof en Kerkorde van de Wereldraad van Kerken ter zake van de verklaringen aangaande 'Baptism, Eucharist and Ministry'

I Algemene opmerkingen en vragen

1 Signalement

Onze reactie op het Lima-rapport wordt uiteraard mede bepaald door het karakter van onze geloofsgemeenschap. Daarom eerst een korte notitie over dat karakter. De Remonstrantse Broederschap heeft van oudsher de nadruk gelegd op het tijd- en cultuurgebonden karakter van kerkelijke leerstellingen en daardoor op de relativiteit van hun gezag. Hetzelfde geldt van de kerkelijke uitleg van de Schriften. Zij erkent zowel in eigen kring als in de verhouding tot haar zusterkerken de waarde van pluriformiteit van geloofsinzichten en ziet eenheid meer als eendracht dan als uniformiteit. Oecumene betekent naar haar inzicht niet zo zeer overeenstemming inzake uitgewerkte formuleringen als wel het proces waarin kerken van harte bereid zijn elkaar te verrijken en zichzelf te laten verrijken met de inzichten en de geloofspraktijk van de andere kerken. Zo zijn wij zelf door de oecumenische beweging geattendeerd op een aantal in eigen kring verwaarloosde gebieden. Dat geldt met name voor de liturgie en de bezinning op de betekenis van de sacramenten. De aanzetten daartoe, die er zo nu en dan al waren sinds de jaren twintig van deze eeuw, beginnen de laatste tijd meer weerklank te krijgen in delen van onze Broederschap. Het Lima-rapport levert aan die bezinning een welkome en waardevolle bijdrage. En ook een aantal eigen invullingen al of niet samen met andere kerken van de Lima-Liturgie hebben in een aantal gemeenten van onze geloofsgemeenschap het liturgisch leven gestimuleerd.

2 De status van het rapport

De tijden van ketterjacht zijn voorbij; de tijden van volledige wederzijdse erkenning lijken nog niet in alle opzichten aangebroken. Een fase waarin grote duidelijkheid over het concept van eenheid dat wij voor ogen hebben steeds belangrijker wordt. Onduidelijk is of de voorgelegde stukken als normatief bedoeld zijn, b.v. voor nieuw toetredende kerken. Dat zouden wij betreuren. Wij willen uitgesproken zien dat de teksten bedoeld zijn om elkaar te helpen en niet om elkaar te beoordelen. In die geest roepen wij dan ook graag op tot een verdergaande bezinning, waarin wij elkaar kunnen verrijken op deze voor ons kerkelijk leven zo vitale punten.

3 Het ekklesiologisch uitgangspunt

Ondanks sommige aanwijzingen van het tegendeel hebben wij toch onze twijfels over het kerkbeeld dat het stuk beheerst en dat ook meespeelt in de exegese van de bijbelse gegevens.

Al bij al ontkomen wij niet aan de indruk dat er nogal vanzelfsprekend wordt uitgegaan van de ambtelijke geïnstitutionaliseerde kerk zoals ze nu bestaat, zij het met alle variaties vandien. Op deze wijze wordt er weinig ruimte gelaten voor minder hiërarchisch of synodaal gestructureerde geloofsgemeenschappen als congregationalisten, doopsgezinden, evangelicals, kritische gemeenten en basisgemeenschappen.

Extra ecclesiam nulla salus: is dat de visie die, ondanks aanwijzingen voor het tegendeel, de grote lijn bepaalt? Verklaart dat misschien ook de geringe aandacht van het rapport voor de vele reeds gegroeide oecumenische praktijken buiten de ambtelijke kerken om? Wanneer daar meer aandacht aan geschonken was zou het rapport wellicht dan ook met meer enthousiasme begroet zijn door niet-theologisch geschoolde oecumenisch gezinde mensen. Wel hebben wij met instemming gelezen dat het concept van de kerk der armen in de drie rapporten (doop 10, eucharistie 20 en ambt 4) zijn sporen heeft nagelaten. Accenten die wij graag nader uitgewerkt zouden zien.

4 Symbool en werkelijkheid

De wijze waarop in veel theologische studies de tegenstelling tussen symbool en werkelijkheid overwonnen is, zou in het taalgebruik van het rapport nog beter verdisconteerd moeten worden. Veel Remonstranten benadrukten het symbolische en intentionele karakter van de handelingen van doop en avondmaal. Gemeten daaraan is het woordgebruik soms zo stellig dat de indruk van sacramenteel automatisme niet geheel vermeden wordt.

5 De joodse wortels

Tenslotte willen wij erop attenderen, dat aan de joodse wortels van christelijk geloven ernstig tekort is gedaan. Oecumenische vooruitgang van betekenis is niet goed denkbaar als wij niet bij onszelf en bij elkaar de gemeenschappelijke bron herkennen waaruit wij leven. Telkens weer blijken heel wat scheidsmuren tussen ons geslacht te worden wanneer wij gezamenlijk herontdekken hoezeer wij door Jezus van Nazareth op Israël geënt zijn. Meer dan eens komen onze eigen uiteengegroeide en lang niet altijd meer goed begrepen tradities door die herontdekking in een verrassend nieuw licht te staan. De vermelding in het rapport (doop 2, eucharistie 1), dat de doop die Jezus onderging en dat de paasmaaltijd die hij met de zijnen gevierd heeft, uit de joodse traditie stammen dient nader uitgewerkt te worden.

II Antwoord op de vragen van de Commissie voor Geloof en Kerkorde

Vraag 1: In hoeverre kan uw kerk in deze tekst het geloof van de kerk door de eeuwen heen herkennen?

Grote waardering hebben wij voor de wijze waarop de Commissie voor Geloof en Kerkorde in plaats van de eeuwenlange geschilpunten aan te scherpen, tracht te formuleren welke opvattingen de kerken met elkaar delen. Zo valt inderdaad veel te herkennen van wat hier genoemd wordt 'het geloof van de kerk door de eeuwen heen'.

Toch hebben wij moeite met die uitdrukking. Zij wekt de indruk dat het geloof tijdloos en onveranderlijk zou zijn. Wij ontkennen niet dat de traditie en continuïteit voorname factoren zijn. Maar in verschillende tijden, culturen en situaties worden telkens nieuwe vragen gesteld en andere accenten gelegd, waardoor het geloof ook nieuwe vormen aanneemt. Meer dan eens bleken 'ketterse' of anderszins als afwijkend veroordeelde opvattingen meer waarheidsgehalte te bevatten dan men aanvankelijk dacht. De uitdrukking 'het geloof van de kerk door de eeuwen heen' dient daarom met grote terughoudendheid gehanteerd te worden. Het apostolisch geloof is niet door alle eeuwen heen zo gemakkelijk te identificeren als wel eens gesuggereerd wordt. Even legitiem als de hierboven gestelde vraag is daarom voor ons een vraag als: in hoeverre herkent uw kerk in deze tekst een voor u en voor onze tijd adequate uitdrukking van christelijk geloven. Daarom willen wij op uw vraag antwoorden door ten aanzien van doop, avondmaal en ambt telkens aan te geven op welke punten wij het geloof van de kerk door de eeuwen heen in deze teksten herkennen en op welke punten het ons moeite kost er de huidige praktijk van onze geloofsgemeenschap in terug te vinden.

1.1 De doop

1.1.1 De betekenis van de doop

In hoofdstuk II komen alle wezenlijke betekenissen van de doop aan de orde. Aan thema's als: schepping/herscheping/wedergeboorte (Joh. 3) en uittocht uit de slavernij (I Cor. 10, 1-2) met hun oudtestamentische connotaties zouden wij meer aandacht geschonken willen zien.

1.1.2 De doop als groeiproces

Dat de doop als 'teken en zegel van ons gemeenschappelijk leerling zijn' wordt gezien (6) en niet slechts als een moment, maar als een 'levenslange groei in Christus' (9) spreekt ons aan.

1.1.3 Kinder- en volwassendoop

Belangrijk achten wij dat in hoofdstuk IV kinder- en volwassendoop met elkaar verzoend worden doordat zij beide met dat proces van levenslange groei in Christus verbonden worden.

1.1.4 De viering van de doop

De in nr. 20 genoemde elementen van de doopliturgie zijn zeker alle belangrijk. Toch menen wij dat niet al deze onderdelen (de tekst spreekt zelfs van 'tenminste' deze) in elke doopliturgie een plaats behoeven te hebben.

1.1.5 Geen denominationeel dooplidmaatschap

De Remonstrantse Broederschap ziet de doop als teken van opneming in de Algemene Kerk van Christus en zij verbindt daaraan als consequentie dat de doop de dopeling niet tot lid van deze bepaalde kerk, in casu de Remonstrantse Broederschap, maakt. Daarom kent onze geloofsgemeenschap geen doopleden, maar alleen leden die op persoonlijke belijdenis zijn toegetreden. Want zonder geloof blijft de doop een lege vorm. Daarnaast geldt dat Christus ook langs andere wegen mensen tot zich roept. En daaraan mag, door wat hier gezegd wordt over de doop, niets worden afgedaan. Mensen kunnen ook zonder dat zij gedoopt zijn, een weg gaan met Christus.

Wij brengen deze opvatting graag onder uw aandacht, omdat bij ons de vraag rijst of de opstellers van het rapport er niet stilzwijgend van uit gaan dat dopelingen dooplid van de betreffende kerk worden.

1.2 Avondmaal: de maaltijd van de Heer

1.2.1 Betekenis van de maaltijd van brood en wijn

Vele centrale noties komen in hoofdstuk II aan bod. De drievoudige opzet van dankzegging aan de Vader, gedenken van Christus en aanroeping van de Geest spreekt ons aan. Ook in de maaltijd als viering van de gemeenschap en als voorproef van het koninkrijk herkennen wij hoofdpunten van ons christelijk geloof. Graag ook betuigen wij instemming met het verband dat in nr. 20 gelegd wordt tussen de maaltijd-viering en de verantwoordelijkheid van de gemeente om te werken aan verzoening en aan rechte verhoudingen in het sociale, economische en politieke leven.

1.2.2 Viering van de maaltijd

In één viering alle genoemde elementen (27) werkelijk tot hun recht te laten komen lijkt nauwelijks mogelijk. Een te zware theologische lading kan het gemeenteleden onmogelijk maken de maaltijd van de Heer als een eenvoudiger gebeuren mee te beleven. In samenhang met het liturgisch jaar en de actualiteit één van de vele elementen bijzonder belichten lijkt ons aan te bevelen. Juist die wisseling van accenten kan inspireren tot het bewust mee beleven van de liturgie. In dit verband onderstrepen wij graag wat in nr. 28 gezegd wordt: instemming met het feit dat genoemde aspecten wezenlijk zijn voor ons gemeenschappelijk geloof inzake de maaltijd van de Heer, houdt niet in dat er 'uniformiteit in liturgische praktijk' moet zijn. Dit geldt tussen de kerken onderling. Het geldt ook voor de praktijk van één kerk of gemeente.

1.2.3 Tweerichtingsverkeer

In de verwijzing naar brood en wijn als 'vruchten van de aarde en van de menselijke arbeid' (4) wordt de overheersende indruk van een eenrichtingsverkeer van God uit (b.v. 26: 'de eucharistie is geheel en al Gods gave') op weldadige wijze gecorrigeerd. In het avondmaal kan er niet alleen iets van God uit naar ons toe gebeuren, maar ook van ons uit naar elkaar en naar God toe. Ook in de liturgie is het niet goed het handelen van God en mensen op elkaar in mindering te brengen. God en mens zijn geen concurrenten.

1.2.4 Open avondmaal

De Remonstrantse Broederschap kent principieel een 'open avondmaal'. De in haar kring meest gebruikte nodigingsformule luidt: 'Thans nodigen wij u tot de maaltijd, ongeacht of u tot deze of tot enige kerk behoort, al dan niet'. Hierin komt tot uiting dat Christus voor

alle mensen is gekomen en dat hij zelf tafelgemeenschap wil houden juist met hen die naar de heersende opvattingen er niet bij horen. Daarom strookt het niet met onze opvatting dat in nr. 19 (commentaar) de deelname aan de maaltijd wordt beperkt tot de gedoopte leden van de gemeente.

1.2.5 Centrum van de eredienst?

Het rapport kan een stimulans zijn om in onze kring veelvuldiger de maaltijd te vieren, niet alleen als een gedachtenis aan Christus' lijden, maar ook als maaltijd van dankzegging, aanroeping van de Geest, gemeenschap en verwachting. De maaltijd het centrum van de eredienst noemen kost ons moeite, evenals de uitsluitende typering van de gemeente als 'eucharistische gemeenschap'. Liever zouden wij spreken van de kerkdienst als een ellips met twee brandpunten. Wanneer de Schriften tot klinken gebracht zijn weten wij ons uitgenodigd dat woord te belichamen (verbum visibile), in enigerlei vorm van delen in vreugde en eenvoud des harten (vgl. Handelingen 2, 42-47 en 4, 31-37). Daartoe is de maaltijd wel de belangrijkste, maar niet de enige vorm.

1.3 Het ambt

1.3.1 'Van boven af'

In deze tekst overheerst een wijze van denken, die door de eeuwen heen een groot deel van het kerkelijk leven bepaald heeft. Op dit punt geloven wij niet, dat wat in de traditie de boventoon had voor onze tijd nog de meest adequate vorm van kerk zijn oplevert. In het rapport herkennen wij deze hiërarchische denkwijze b.v. waar het ambt rechtstreeks gebaseerd wordt op 'Christus' roepen door de heilige Geest' (11) of waar het gezag van de ambtsdrager wordt teruggevoerd op 'Jezus Christus die zijn gezag van de Vader ontvangen heeft' (15) of waar gesproken wordt van een apostolische ambtsuccessie, die de ambtsdrager stelt in de 'continuïteit van Christus' eigen zending' (35).

1.3.2 'Vanuit de gemeenschap'

Daartegenover wordt in het rapport terecht gesteld dat het kerkelijk ambt nooit los van de gemeenschap bestaat. 'De gemeenschap heeft ambtsdragers nodig' (12). Dit element willen wij sterker beklemtonen. Het is niet zo dat het ambt geheel het leven van de gemeente bepaalt. Eerder is het omgekeerd: het leven van de gemeente roept het ambt op. Het is voor een goed functioneren van de gemeente noodzakelijk dat aan bepaalde leden, die daartoe gekwalificeerd zijn, bepaalde verantwoordelijkheden gegeven worden. Bij de roeping van een ambtsdrager speelt, als het goed is, de Geest een rol; enige verduidelijking over de relatie tussen ambt en charisma zou ons daarom welkom zijn. Maar het is ook de gemeente die roept omdat zij iemand voor het ambt geschikt acht. Daarin spelen allerlei menselijke factoren van psychologische en sociologische aard mee, die in het rapport vrijwel volledig veronachtzaamd worden.

1.3.3 Het gezag

Direct hiermee samen hangt de opvatting over het gezag van de ambtsdrager. Hoewel het ambtsrapport (commentaar bij 11) uitdrukkelijk stelt, dat de kerken moeten vermijden hun ambtsvormen rechtstreeks op Jezus Christus terug te voeren, zijn er toch wel veel passages die dat nogal sterk suggereren. Nog afgezien van het feit dat dat nu juist niet de manier was waarop Jezus zelf zijn gezag legitimeerde, legt onze congregationalistische traditie het gezag niet zo zeer bij bepaalde ambten, maar bij God en de gemeente. De gemeente roept of 'beroept' iemand in een ambt. En het is in wisselwerking met die gemeente dat de ambtsdrager zijn of haar gezag waarmaakt. Daarbij zien wij 'gezag' eerder in termen van verantwoordelijkheid en niet als van boven af verleend.

1.3.4 Het drievoudig patroon van het ambt

Wat in het rapport gezegd wordt over het drievoudig patroon van het ambt kunnen wij aanvaarden als globale aanduiding van het gezag en de vermogens die er in de gemeente schuilen. Wij kunnen het episcopale-presbyterale en diaconale wel als voorname functies van het gemeentezijn herkennen, maar wij kunnen deze functies niet exclusief en blijvend aan bepaalde personen verbinden. Ondanks het door ons van harte ondersteunde pleidooi (commentaar bij nr. 26) om de persoonlijke (episcopale), collegiale

(presbyterale) en communale (congregationele) dimensies van het ambt evenwichtig met elkaar te verbinden, krijgt in het rapport als geheel het episcopale systeem een onevenredig grote nadruk.

1.3.5 De vrouw in het ambt

Mede op grond van het in nr. 18 gestelde, zouden wij ook in nr. 50 expliciet het punt van 'de vrouw in het ambt' genoemd willen zien, zodat er komt te staan: 'kerken die kandidaten niet in aanmerking willen laten komen voor het ambt op grond van een handicap of omdat ze tot een bepaalde sekse, ras of klasse behoren, moeten hun praktijk herzien'. Hetzelfde zou overigens moeten geschieden door kerken die kandidaten voor het ambt afwijzen op grond van hun seksuele voorkeur.

Vraag 2: Welke consequenties verbindt uw kerk aan deze tekst voor haar relaties en dialogen met andere kerken?

De Remonstrantse Broederschap heeft er geen moeite mee een veelvormigheid aan praktijken rond doop, avondmaal en ambt te erkennen als legitieme uitwerkingen van het evangelie. De eenheid van kerken veronderstelt immers geen uniformiteit (eucharistie 28; ambt 28). In haar dialoog met andere kerken zal onze geloofsgemeenschap blijven pleiten voor haar liberaal-theologische overtuiging, dat

- *belijdenisgeschriften* wel als richtlijn en baken maar nooit als geloofsnorm gehanteerd mogen worden,
- *de doop* mensen wel opneemt in de Algemene Kerk van Christus maar daarmee nog niet in een bepaalde denominatie,
- *het avondmaal*, gegeven als het is aan de Algemene Kerk, van geen enkel afzonderlijk kerkgenootschap het eigendom is, zodat elke viering dient open te staan voor ieder die aan Christus wil deel hebben,
- *het ambt* principieel voor ieder open staat ongeacht sekse, ras, klasse of seksuele voorkeur.

Vraag 3: In hoeverre kan uw kerk zich laten leiden door deze tekst in haar liturgie, leven en getuigen?

Aangezien uit het voorgaande moge blijken dat wij met het ambtsrapport de meeste moeite hebben en dat het dooprapport tamelijk dicht bij onze eigen praktijk staat, voelen wij ons het meest aangesproken door het appèl van onze zusterkerken om het avondmaal niet te verwaarlozen. Daarom zal in de orden van dienst, die van tijd tot tijd door de liturgiecommissie aan de gemeenten worden aangeboden, het delen van brood en wijn als mogelijkheid aangegeven staan in de gewone orde van dienst en niet meer zoals vroeger in een aanhangsel achterin.

Vraag 4: Welke suggesties kan uw kerk doen voor het voortgaande werk van de Commissie voor Geloof en Kerkorde om de inhoud van dit rapport vruchtbaar te maken voor zijn studie 'Naar een eigentijdse, gemeenschappelijke uitdrukking van het apostolisch geloof'?

Wij hopen en willen ook in eigen kring stimuleren dat het Lima-rapport nog eens een pendant krijgt waarin behalve het geloof van de kerk der eeuwen ook christelijk geloven vandaag adequaat en inspirerend vertolkt wordt. Ons zou daarbij een werkwijze voor ogen staan zoals uw Commissie die gehanteerd heeft bij de studie over 'De gemeenschap van vrouwen en mannen in de kerk'.